

ΠΛΗΚΤΡΟΛΟΓΗΣΑ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας μου στὴ μηχανὴ ἀναζήτησης τοῦ ρωσικοῦ διαδικτύου, ἔτσι, σὰν νὰ ἔπαιζα. Ὅλα τὰ προηγούμενα χρόνια εἶχα πολλές φορές προσπαθήσει νὰ ἐντοπίσω κάποιον ἴχνος της, εἶχα γράψει στὸν Ἐρυθρὸ Σταυρὸ καὶ ἀλλοῦ ὅπου πρόσφεραν ὑπηρεσίες ἔρευνας, εἶχα ἀλληλογραφήσει μὲ ἀρχεῖα καὶ ἐρευνητικὰ ἰδρύματα, εἶχα στείλει ἐπιστολὲς σὲ ἐντελῶς ἀγνωστους ἀνθρώπους στὴν Οὐκρανία καὶ στὴ Μόσχα, εἶχα ψάξει σὲ διάφορους καταλόγους θυμάτων καὶ καρτελοθήκες, ἀλλὰ ποτὲ δὲν κατάφερα νὰ βρῶ τὸ παραμικρὸ ἴχνος, τὴν παραμικρὴ ἀπόδειξη σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ της στὴν Οὐκρανία, σχετικὰ μὲ τὴν ὑπαρξὴ της πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή μου.

Στὸν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, εἴκοσι τριῶν ἐτῶν, εἶχε μεταφερθεῖ μαζὶ μὲ τὸν πατέρα μου ἀπὸ τὴ Μαρσιούπολη στὴ Γερμανία, γιὰ καταναγκαστικὴ ἐργασία. Τὸ μόνον ποὺ ἤξερα ἦταν ὅτι τοὺς εἶχαν ἐπιστρατεύσει σὲ ἓνα ἐργοστάσιο ὄπλων τοῦ ὀμίλου Φλίκ στὴ Λειψία. Ἐντεκα χρόνια μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἡ μητέρα μου

εἶχε αὐτοκτονήσει σὲ μιὰ κωμόπολη τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, κοντὰ σὲ ἓναν οἰκισμό ἀπάτριδων ἀλλοδαπῶν, ὅπως ὀνόμαζαν τότε τοὺς πρώην αἰχμάλωτους ἐργάτες σὲ καταναγκαστικά ἔργα. Ἐκτὸς ἀπὸ μένα καὶ τὴν ἀδελφή μου δὲν ὑπῆρχε στὸν κόσμο κανένας ἄλλος ἄνθρωπος ποὺ νὰ τὴ γνωρίζει. Οὔτε κι ἐμεῖς ὅμως, ἡ ἀδελφή μου κι ἐγώ, τὴ γνωρίζαμε. Ἦμασταν παιδιὰ, ἡ ἀδελφή μου μόλις τεσσάρων, ἐγώ δέκα ἐτῶν, ὅταν μιὰ μέρα τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1956 ἔφυγε σιωπηρὰ ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ δὲν ἐπέστρεψε ποτὲ πιά. Στὴ θύμησή μου δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀκαθόριστη μορφή, περισσότερο μιὰ αἴσθηση παρὰ μιὰ ἀνάμνηση.

Στὸ μεταξὺ εἶχα ἐγκαταλείψει κάθε προσπάθεια ἀναζήτησής της. Εἶχε γεννηθεῖ πάνω ἀπὸ ἐνενήντα χρόνια πρὶν καὶ εἶχε ζήσει μόνο τριάντα ἕξι χρόνια — ὄχι ὅποια-δήποτε χρόνια, παρὰ τὰ χρόνια τοῦ ἐμφυλίου, τῶν ἐκκαθάρσεων καὶ τῶν τρομερῶν λιμῶν στὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, τὰ χρόνια τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου καὶ τοῦ ναζισμού. Εἶχε βρεθεῖ μέσα στὴν κρεατομηχανὴ δύο δικτατοριῶν, στὴν ἀρχὴ σ' αὐτὴ τοῦ Στάλιν στὴν Οὐκρανία καὶ ὕστερα σ' αὐτὴ τοῦ Χίτλερ στὴ Γερμανία. Ἦταν αὐταπάτη νὰ θέλω δεκαετίες μετὰ νὰ βρῶ μέσα στὸν ὠκεανὸ τῶν ξεχασμένων θυμάτων τὸ ἴχνος μιᾶς νέας γυναίκας, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἤξερα τίποτα παραπάνω ἀπὸ τὸ ὄνομά της.

Ὅταν μιὰ καλοκαιρινὴ νύχτα τοῦ 2013 πληκτρολόγησα αὐτὸ τὸ ὄνομα στὸ ρωσικὸ διαδίκτυο, ἡ μηχανὴ ἀναζήτησής μου ἔδωσε αὐτόματα ἓνα ἀποτέλεσμα. Ἡ ἐκπληξή μου κράτησε ἓνα δευτερόλεπτο ὅλο κι ὅλο. Μιὰ ἀπὸ τίς δυσκολίες τῆς ἀναζήτησής μου συνίστατο στὸ

ὅτι ἡ μητέρα μου εἶχε ἓνα πολὺ συνηθισμένο οὐκρανικὸ ὄνομα. Ὑπῆρχαν ἑκατοντάδες, μπορεῖ καὶ χιλιάδες Οὐκρανὲς μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα. Μπορεῖ τὸ πρόσωπο ποὺ ἐμφανιζόταν στὴν ὀθόνη νὰ εἶχε καὶ τὸ ἴδιο πατρώνυμο μὲ τὴ μητέρα μου, νὰ ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ ἐπίσης Γεβγκένια Γιακόβλεβνα Ἰβάστσενκο, ὡστόσο καὶ τὸ Γιακόβ, τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τῆς μητέρας μου, ἦταν τόσο διαδεδομένο, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ σήμαινε ἀπαραίτητα κάτι τὸ ἰδιαίτερο.

Ἀκολούθησα τὸ σύνδεσμο καὶ διάβασα: Ἰβάστσενκο, Γεβγκένια Γιακόβλεβνα, ἔτος γέννησης 1920, τόπος γέννησης Μαριούπολη. Στύλωσα τὸ βλέμμα μου στὴν καταχώριση. Ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ γνώριζα γιὰ τὴ μητέρα μου ἦταν πὼς εἶχε γεννηθεῖ στὴ Μαριούπολη τὸ 1920. Ἦταν δυνατὸν σὲ μιὰ κωμόπολη σὰν τὴ Μαριούπολη ἐκείνης τῆς ἐποχῆς νὰ ἔχουν γεννηθεῖ τὸν ἴδιο χρόνο δύο κορίτσια μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ ἐπίθετο, καὶ νὰ ἔχουν καὶ τὰ δύο γιὰ πατέρα ἓναν Γιακόβ;

Παρόλο ποὺ τὰ ρωσικὰ ἦταν ἡ μητρικὴ μου γλώσσα, τὴν ὁποία στὴ διάρκεια τῆς ζωῆς μου δὲν ἔχασα ποτὲ καὶ τὴ μιλοῦσα σχεδὸν καθημερινὰ ἀπὸ τὴ μετακόμισή μου στὸ Νάχβεντε τοῦ Βερολίνου καὶ μετὰ, δὲν ἤμουν σίγουρη ἂν διάβαζα πράγματι τὸ ὄνομα τῆς μητέρας μου στὴν ὀθόνη ἢ ἂν αὐτὸ τὸ ὄνομα δὲν ἦταν παρὰ μιὰ φάτα μοργκάνια στὴν ἔρημο τοῦ ρωσικοῦ διαδικτύου. Ἐδῶ μιλοῦσαν μόνο ρωσικὰ, αὐτὰ ποὺ γιὰ μένα ἦταν κάτι σὰν ξένη γλώσσα, ἓνα newspeak ποὺ ἄλλαζε ταχύτατα, ἀποκτοῦσε συνεχῶς νέες λέξεις, ἀνακατευόταν καθημερινὰ μὲ τὴ νέα ἀμερικανικὴ γλώσσα καὶ κάλυπτε τὴν καταγωγή του μέσα ἀπὸ τὸ μεταγραμματισμὸ

στην κυριλλική γραφή. Ἀκόμα και ἡ σελίδα πού με κοιτοῦσε τώρα ἀπὸ τὴν ὀθόνη μου εἶχε ἀγγλικὸ ὄνομα, λεγόταν «Azov's Greeks». Ἦξερα πὼς ἡ Μαριούπολη βρισκόταν στὴν Ἀζοφική, ἀλλὰ ἀπὸ ποῦ κι ὡς ποῦ ξαφνικά οἱ «Ἑλληνες τῆς Ἀζοφικῆς»; Ποτὲ πρὶν δὲν εἶχα ἀκούσει γιὰ ὅποιαδήποτε σχέση ἀνάμεσα στὴν Οὐκρανία και τὴν Ἑλλάδα. Ἄν ἤμουν Ἀγγλίδα, θὰ μπορούσα νὰ πῶ πολὺ εὐστοχα: It's all Greek to me.

Και γιὰ τὴ Μαριούπολη δὲν ἤξερα σχεδὸν τίποτα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ἀναζητώντας τὴ μητέρα μου, δὲν μοῦ εἶχε περάσει ποτὲ ἡ ἰδέα ἀπὸ τὸ μυαλὸ νὰ ἐνημερωθῶ γιὰ τὴν πόλη ἀπὸ τὴν ὁποία καταγόταν. Ἡ Μαριούπολη, πού ἐπὶ σαράντα χρόνια τὴν ἔλεγαν Ζντάνοφ και ἡ ὁποία εἶχε ἀνακτήσει τὸ ὄνομά της μετὰ τὴ διάλυση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, παρέμενε γιὰ μένα ἕνας τόπος τοῦ μέσα μου, τὸν ὁποῖο δὲν ἐξέθετα ποτὲ στὸ φῶς τῆς πραγματικότητας. Πάντα τὸ σπῆτι μου ἦταν κάτι τὸ ἀόριστο, κάτι πού ὑπῆρχε στὶς δικές μου εἰκόνες και ἀναπαραστάσεις τοῦ κόσμου. Ἡ ἐξωτερικὴ πραγματικότητα ἀπειλοῦσε αὐτὸ τὸ ἐσωτερικὸ μου σπιτικὸ, γι' αὐτὸ και τὴν ἀπέφευγα ὅσο μπορούσα.

Ἡ πρωταρχικὴ μου εἰκόνα γιὰ τὴ Μαριούπολη χαρακτηριζόταν ἀπὸ τὸ ὅτι στὰ παιδικὰ μου χρόνια δὲν ξεχώριζε κανεὶς ἀνάμεσα στὰ ἐπιμέρους κράτη τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης — ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν δεκαπέντε Δημοκρατιῶν της περνοῦσαν γιὰ Ρῶσοι. Παρόλο πού ἡ Ρωσία τὸν Μεσαίωνα εἶχε προκύψει ἀπὸ τὴν Οὐκρανία, ἀπὸ τὴ Ρωσία τοῦ Κιέβου, τὴν ὁποία ὀνόμαζαν λίκνο τῆς Ρωσίας, μητέρα ὅλων τῶν ρωσικῶν πόλεων, και οἱ δικοὶ μου γονεῖς μιλοῦσαν γιὰ τὴν Οὐκρανία ὡς μέρος τῆς

Ρωσίας — τῆς μεγαλύτερης χώρας τοῦ κόσμου, καθὼς ἔλεγε ὁ πατέρας μου, ἐνὸς τεράστιου βασιλείου ποὺ ἐκτεινόταν ἀπὸ τὴν Ἀλάσκα ὡς τὴν Πολωνία καὶ καταλάμβανε τὸ ἕνα ἕκτο ὅλης τῆς γῆς. Ἡ Γερμανία, ἀντιθέτως, δὲν ἦταν παρὰ μιὰ κουτσουλιὰ στὸ χάρτη.

Τὰ οὐκρανικὰ γιὰ μένα βούλιαζαν μέσα στὰ ρωσικά, καὶ ὅταν φαναζόμουν τὴ μητέρα μου στὴν προηγούμενη ζωὴ της στὴ Μαριούπολη, τὴν ἔβλεπα πάντα περιτριγυρισμένη ἀπὸ τὸ ρωσικὸ χιόνι. Περιπατοῦσε ντυμένη μὲ τὸ παλιομοδίτικο γκριζο παλτό της μὲ τὸν μεταξωτὸ γιακὰ καὶ τὰ μεταξωτὰ γάντια της, τὸ μοναδικὸ παλτὸ ποὺ τὴν εἶχα δεῖ ποτὲ νὰ φοράει, στοὺς σκοτεινοὺς, παγωμένους δρόμους κάποιου ἀπέραντου χώρου, πάνω ἀπὸ τὸν ὁποῖο μαινόταν ἐπ' ἄπειρον ἡ χιονοθύελλα. Ἡ χιονοθύελλα τῆς Σιβηρίας ποὺ σκέπαζε ὅλη τὴ Ρωσία, καὶ τὴ Μαριούπολη, τὸ τρομερὸ βασίλειο τῆς αἰώνιας παγωνιάς, ὅπου βασιλεύαν οἱ κομμουνιστές.

Ἡ παιδική μου ἐντύπωση γιὰ τὸν τόπο καταγωγῆς τῆς μητέρας μου ἐπέζησε δεκαετίες στὶς σκοτεινὲς γωνιὲς τοῦ ἐσωτερικοῦ μου κόσμου. Ἀκόμα κι ὅταν ἤξερα ἀπὸ καιρὸ πὼς ἡ Ρωσία καὶ ἡ Οὐκρανία ἦταν δύο διαφορετικὲς χώρες καὶ πὼς ἡ Οὐκρανία δὲν εἶχε σχέση μὲ τὴ Σιβηρία, αὐτὸ δὲν ἄγγιζε τὴ Μαριούπολή μου — παρόλο ποὺ δὲν ἤμουν κὰν σίγουρη ἂν ἡ μητέρα μου καταγόταν πράγματι ἀπὸ αὐτὴ τὴν πόλη ἢ ἂν εἶχα ἐπινοήσει τὴ Μαριούπολη ἐπειδὴ μοῦ ἄρεσε τόσο πολὺ τὸ ὄνομά της. Μερικὲς φορὲς δὲν ἤξερα ἂν ὑπῆρχε κὰν πόλη μ' αὐτὸ τὸ ὄνομα ἢ ἂν ἦταν ἀνακάλυψη δική μου, ὅπως πολλὰ ἀκόμα τὰ ὁποῖα ἀφοροῦσαν τὴν καταγωγή μου.

Μιά μέρα, καθώς ξεφύλλιζα κάποια έφημερίδα, τὸ βλέμμα μου έπεσε στὶς ἀθλητικὲς εἰδήσεις· πρὶν γυρίσω σελίδα, πρόσεξα τὴ λέξη Μαριούπολη. Μιά γερμανικὴ ποδοσφαιρικὴ ομάδα εἶχε πάει στὴν Οὐκρανία γιὰ νὰ παίξει μὲ τὴν ομάδα Ἰλίτσεβεζ τῆς Μαριούπολης. Ἡ εἴδηση καὶ μόνο πὼς ἡ πόλη εἶχε ποδοσφαιρικὴ ομάδα ἦταν τόσο σοκαριστικὴ γιὰ μένα, πού ἡ ἐσωτερικὴ μου Μαριούπολη διαλύθηκε σὰν μουχλιασμένο μανιτάρι. Τίποτα στὸν κόσμον δὲν μὲ ἀπασχολοῦσε λιγότερο ἀπὸ τὸ ποδόσφαιρο, κι ὅμως αὐτὸ ἦταν πού μοῦ ἔδειξε τὴν πραγματικὴ Μαριούπολη. Ἔμαθα πὼς ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ πόλη μὲ πολὺ ἥπιο κλίμα, ἓνα λιμάνι τῆς Ἀζοφικῆς Θάλασσας, τῆς πιὸ ἀκύμαντης καὶ ζεστῆς θάλασσας τοῦ κόσμου. Γινόταν λόγος γιὰ τεράστιες, πλατιῆς ἀμμουδιές, γιὰ ἀμπελῶνες καὶ ἀχανεῖς ἐκτάσεις μὲ ἠλιοτρόπια. Οἱ Γερμανοὶ ποδοσφαιριστὲς ὑπέφεραν ἀπὸ τὶς ὑψηλὲς θερμοκρασίες τοῦ καλοκαιριοῦ, πού ἔφταναν σχεδὸν τοὺς σαράντα βαθμούς.

Ἡ πραγματικὴ μοῦ φαινόταν πιὸ ἀπίθανη ἀπὸ τὴν ἐντύπωση πού εἶχα. Γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὸ θάνατό της ἡ μητέρα μου μετατράπηκε σ' ἓνα ἄτομο πέρα καὶ ἔξω ἀπὸ μένα. Ἀντὶ γιὰ μέσα στὸ χιόνι τὴν ἔβλεπα τώρα ξαφνικὰ νὰ φοράει ἓνα ἀνάλαφρο, ἀνοιχτόχρωμο καλοκαιρινὸ φόρεμα σ' ἓνα δρόμο τῆς Μαριούπολης, χωρὶς μανίκια καὶ κάλτσες, μὲ σανδάλια στὰ πόδια. Ἐνα νέο κορίτσι πού δὲν εἶχε μεγαλώσει στὸ πιὸ κρῦο καὶ σκοτεινὸ μέρος τοῦ κόσμου, ἀλλὰ κοντὰ στὴν Κριμαία, δίπλα σὲ μιὰ ζεστὴ νότια θάλασσα, κάτω ἀπὸ ἓναν οὐρανὸ πού ἴσως νὰ ἔμοιαζε μ' ἐκεῖνον τῆς Ἀδριατικῆς στὴν Ἰταλία. Τίποτα δὲν μοῦ φαινόταν πιὸ ἀσυμβίβαστο ἀπὸ

τῆ μητέρα μου καὶ τὸ νότο, τῆ μητέρα μου καὶ τὸν ἥλιο μὲ τῆ θάλασσα. Ἔπρεπε τώρα νὰ μεταφέρω ὅλες τὶς εἰκόνες γιὰ τῆ ζωὴ της σὲ μιὰ ἄλλη θερμοκρασία, σ' ἓνα ἄλλο κλίμα. Τὸ παλιὸ ἄγνωστο εἶχε μετατραπεῖ τώρα σ' ἓνα νέο ἄγνωστο.

Χρόνια ἀργότερα, μιὰ ρωσικὴ νουβέλα, τὸν τίτλο τῆς ὁποίας ἔχω πιά ξεχάσει, μοῦ ἔδειξε τὴν πραγματικὴ εἰκόνα τοῦ χειμῶνα στὴ Μαριούπολη, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ζοῦσε ἐκεῖ ἡ μητέρα μου: *Πίσω ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ ξενοδοχείου Παλμύρα ἔπεφτε χιονόνερο. Ἐκατὸ βήματα πιὸ κάτω ἦταν ἡ θάλασσα, γιὰ τὴν ὁποία δὲν τολμῶ νὰ πῶ ὅτι βουίζε. Γουργούριζε, ροχάλιζε ἐκείνη ἡ ἀκύμαντη, ἀσήμαντη, πληκτικὴ θάλασσα. Κολλημένη στὸ νερὸ ἦταν ἡ ἀσήμαντη κωμόπολη τῆς Μαριούπολης μὲ τὴν πολωνικὴ ἐκκλησία της, τὸ «κόστσιουλ», καὶ τὴν ἐβραϊκὴ συναγωγὴ της. Μὲ τὸ βρομερὸ λιμάνι της, τὶς ἀποθήκες, τὴν τρύπια σκητὴ τοῦ περιοδεύοντος τσίρκου της στὴν παραλία, μὲ τὶς ἐλληνικὲς ταβέρνες της καὶ τὸ μοναχικὸ, θολὸ φανάρι μπροστὰ στὴν εἴσοδο τοῦ προαναφερθέντος ξενοδοχείου. Μοῦ φάνηκε σὰν μιὰ μυστικὴ πληροφόρηση γιὰ τῆ μητέρα μου. Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶχε δεῖ κάποτε μὲ τὰ μάτια της. Σίγουρα κάποια στιγμή εἶχε περάσει μπροστὰ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖο Παλμύρα, μπορεῖ νὰ φοροῦσε τὸ γκριζὸ της παλτό, μπορεῖ νὰ εἶχε δεῖ τὸ ἴδιο χιονόνερο, νὰ εἶχε νιώσει τὴν ἴδια βρόμα τοῦ λιμανιοῦ στὴ μύτη της.*

Στὴ σελίδα τοῦ διαδικτύου ποὺ εἶχα βρεῖ ἔμαθα καὶ ἄλλα ἐκπληκτικὰ πράγματα γιὰ τῆ Μαριούπολη. Τὸν καιρὸ ποὺ εἶχε γεννηθεῖ ἡ μητέρα μου, ἡ πόλη εἶχε ἔντονες ἐπιρροὲς ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμὸ. Τὸν 18ο αἰῶνα,

ἡ Αἰκατερίνη ἢ Μεγάλη εἶχε δωρίσει τὴν πόλη στοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὸ χανάτο τῆς Κριμαίας. Μόλις μετὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου ἐπιτράπηκε καὶ σὲ ἄλλα ἔθνη νὰ ἐγκατασταθοῦν στὴν τότε Μαριούπολη. Μέχρι σήμερα ζεῖ στὴν πόλη μιὰ ἐλληνικὴ μειονότητα, ἐνῶ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας μου μὲ ὀδήγησε γιὰ κάποιον λόγο σὲ ἓνα φόρουμ συζήτησης γιὰ τοὺς Οὐκρανοὺς ἐλληνικῆς καταγωγῆς. Μέσα μου γεννήθηκε μιὰ θολὴ ὑποψία. Εἶχα μιὰ πολὺ ἀδύναμη, ἐλάχιστη αἰσθητὴ πλέον ἀνάμνηση γιὰ τὸ τί μοῦ εἶχε διηγηθεῖ ἡ μητέρα μου ἀπὸ τὴ ζωὴ της στὴν Οὐκρανία, ἀλλὰ στὴ μνήμη μου εἶχε ἐδραιωθεῖ ἡ πληροφορία πὼς ἡ μητέρα της ἦταν Ἰταλίδα. Φυσικὰ καὶ δὲν μπορούσα μετὰ ἀπὸ τόσον καιρὸ νὰ εἶμαι σίγουρη ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ μιὰ πραγματικὴ ἀνάμνηση καὶ ὄχι γιὰ κάποιον τυχαῖο ὑπόλειμμα στὸν ἐγκέφαλό μου. Μπορεῖ ὡς παιδί, κι αὐτὸ ἦταν τὸ πιθανότερο, νὰ εἶχα δημιουργήσει μέσα μου ποιητικὴ ἀδεία κάποια Ἰταλίδα γιὰ γιὰ καὶ νὰ τὴν εἶχα μετατρέψει σὲ θέμα τῶν ψευτικῶν περιπετειῶν ποὺ ἐπινοοῦσα ὡς ἱστορίες μου· μπορεῖ ἡ Ἰταλίδα γιὰ γιὰ νὰ εἶχε προκύψει ἀπὸ τὴ λαχτάρα μου νὰ ξεφύγω ἀπὸ τὴ ρωσοουκρανικὴ καταγωγὴ μου καὶ νὰ γίνω κάτι διαφορετικὸ ἀπ' αὐτὸ ποὺ ἤμουν. Τώρα ἀναρωτιόμουν μήπως τὸ μοναδικό μου λάθος σὲ ὅσα θυμόμουν δὲν ἦταν παρὰ τὸ ὅτι ἡ μητέρα τῆς μητέρας μου ἀντὶ γιὰ Ἰταλίδα ἦταν Ἑλληνίδα. Δὲν ἦταν πιθανό, μὲ δεδομένα ὅλα ὅσα εἶχα μόλις μάθει γιὰ τὴ Μαριούπολη; Μήπως ἡ Ἑλληνίδα εἶχε στὴ μνήμη μου μεταμορφωθεῖ σὲ Ἰταλίδα μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ ἡ Ἰταλία ἦταν γιὰ μένα ἤδη ἀπὸ τὰ νεανικά μου χρόνια ἓνας ὄνειρεμένος τόπος;

Είχα τήν ἐντύπωση πὼς περνοῦσα σ' ἓνα νέο σκοτάδι ὅσον ἀφοροῦσε τήν καταγωγή μου, σάν νὰ ρίζωνα ξαφνικά σ' ἓνα ἀκόμα πιὸ ξένο, σ' ἓνα τελείως ἄγνωστο ἔδαφος. Εἶχα στυλώσει τὸ βλέμμα μου στὸ ὄνομα τῆς μητέρας μου στὴν ὀθόνη, ἔχοντας τήν αἴσθηση πὼς ἡ ἀναγκαῖα ταυτότητα ποὺ εἶχα χτίσει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς μου ἔσκαγε τώρα σάν φούσκα. Γιὰ μιὰ στιγμή, τὰ πάντα γύρω μου διαλύονταν. Ξαναβρῆκα τὴ σιγουριά μου μόνο ὅταν σκέφτηκα πὼς οἱ ἑλληνικὲς ρίζες τῆς Γεβγκένια Γιακόβλεβνα Ἰβάστσενκο ποὺ εἶχα ἀνακαλύψει εἶχαν σημασία γιὰ μένα μόνο στὸ βαθμὸ ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν ἀπόδειξη ὅτι αὐτὴ ἡ γυναίκα δὲν μπορούσε νὰ εἶναι ἡ μητέρα μου. Ποτέ, καὶ γι' αὐτὸ εἶμαι σίγουρη, ποτέ δὲν εἶχα ἀκούσει ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς μητέρας μου τὴ λέξη γκρέκι ("Ἕλληνες)· τότε, στὸν ἀποκλεισμένο, φτωχικὸ κόσμο τῆς παραγκούπολῆς μας, θὰ μοῦ εἶχε μείνει στὴ μνήμη ὡς κάτι τὸ ἰδιαίτερο, κάτι τὸ ἐξωτικό. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅμως, δύσκολα μπορούσα νὰ πιστέψω πὼς ἡ μητέρα μου δὲν εἶχε ἀναφέρει ποτέ τὸ ἑλληνικὸ παρελθὸν τῆς γενέθλιας πόλης της. Ἀπὸ τίς ἱστορικὲς πληροφορίες ποὺ παρεῖχε ἡ ἱστοσελίδα τοῦ φόρουμ ἔμαθα ὅτι ὅσο ζοῦσε, τὰ ἑλληνικὰ στὴ Μαριούπολη ἦταν ἀκόμα πολὺ ζωντανά.

Δὲν προσδοκοῦσα τίποτε ἀπὸ ὅλο αὐτό, ἦταν πολὺς οἱ φορὲς ποὺ οἱ ἔρευνές μου εἶχαν καταλήξει στὸ κενό, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ «Azov's Greeks» προσέφεραν καὶ μιὰ πλατφόρμα γιὰ τὴν ἀναζήτηση συγγενῶν, ἀποφάσισα ν' ἀφήσω ἓνα μήνυμα. Γιὰ νὰ μπορέσω νὰ γράψω, ὅμως, ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἐγγραφῶ. Μέχρι τότε δὲν εἶχα ξανά κάνει κάτι τέτοιο σὲ ρωσικὴ ἱστοσελίδα καὶ μοῦ φαι-

νόταν μάλλον άπίθανο νά καταφέρω νά ξεπεράσω αυτό τó τεχνικό έμπόδιο, αλλά πρós μεγάλη μου έκπληξη ήταν πολú εύκολο, πολú πιό εύκολο άπό τις γερμανικές ιστοσελίδες. Ένα λεπτό άργότερα, ή πρόσβαση είχε άνοιξει.

Στό αίτημα άναζήτησης δέν μπορούσα νά γράψω πολú περισσότερα άπό τó όνομα τής μητέρας μου και τήν πόλη τής καταγωγής της. Άπό τó πατρώνυμό της, Γιακόβλεβνα, συμπεραίνα ότι τόν πατέρα της τόν έλεγαν Γιακόβ, αλλά δέν ήξερα ούτε τó επίθετο τής μητέρας της. Ήξερα πώς είχε έναν άδελφό και μιá άδελφή, αλλά ούτε αυτών τά όνόματα θυμόμουν. Είχα στá χέρια μου ένα ουκρανικό πιστοποιητικό γάμου, άπό τó όποιο προέκυπτε πώς ή μητέρα μου είχε παντρευτεί τόν πατέρα μου τόν Ίούλιο τοú 1943, στήν κατεχόμενη άπό τούς Γερμανούς Μαριούπολη. Σέ μιá κάρτα έργασίας πού είχε εκδώσει ή Ύπηρεσία Έργασίας τής Λειψίας έγραφε πώς τó 1944 είχε μεταφερθει μαζί με τόν πατέρα μου στη Γερμανία. Αυτά ήταν όλα όσα ήξερα για κείνη.

Τó έρώτημα ήταν ποιόν έψαχνα στήν πραγματικό-τητα. Ήταν σχεδόν άπίθανο νά ζούσαν ακόμα τ' αδέλφια της, εκτός κι αν είχαν φτάσει σέ βιβλικό γήρας. Άκόμα και τά παιδιά τους, έφόσον είχαν κάνει παιδιά, οί έν δυνάμει έξάδελφοι και έξαδέλφες μου, θα πρέπει νά βρίσκονταν σέ προχωρημένη ήλικία, όμοια μ' έμένα. Μάλλον δέν θα γνώριζαν τή μητέρα μου και ήταν άμφίβολο αν γνώριζαν καν τήν ύπαρξή της, αν κάποιος τούς είχε ποτέ διηγηθει γι' αυτήν. Τότε, όπως και δεκαετίες άργότερα, ήταν επικίνδυνο νά συγγενεύεις με ανθρώπους σαν τή μητέρα μου, με κάποιον δηλαδή πού είχε μάλλον έθελοντικά μεταφερθει στη Γερμανία ή πού δέν είχε

καταφέρει ν' αποφύγει τήν καταναγκαστική ἔργασία γιά τόν ἐχθρό, στήν ἀνάγκη αὐτοκτονώντας, ὅπως εἶχε ζητήσει ὁ Στάλιν ἀπό τοὺς πραγματικούς πατριῶτες. Γιὰ κάτι τέτοιους συγγενεῖς πού θεωροῦνταν προδότες τῆς πατρίδας δὲν διηγοῦνταν τότε τίποτα στὰ παιδιὰ τους, ἐπειδὴ δὲν ἤθελαν νὰ τὰ βάλουν σὲ κίνδυνο.

Παλιότερα ἔπρεπε τὰ δάχτυλά μου νὰ συνηθίσουν τὸ κυριλλικὸ πληκτρολόγιο ὅταν δακτυλογραφοῦσα ρωσικὰ κείμενα. Τώρα μποροῦσα μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς θαυμάσιου προγράμματος νὰ δακτυλογραφῶ στὸ λατινικὸ πληκτρολόγιο — καὶ τὸ πρόγραμμα ἄλλαζε αὐτόματα τὰ γράμματα σὲ κυριλλικά. Ἀμφέβαλλα βέβαια ἂν θὰ κατάφερα νὰ μεταφέρω τὸ μήνυμα πού εἶχα γράψει μὲ τὸ πρόγραμμα μεταγραμματισμοῦ στὴ ρωσικὴ ἴστοσελίδα, ὁ δρόμος μοῦ φαινόταν μακρὺς, ἀλλὰ μετὰ τὰ συνηθισμένα κλικ στὸ ποντίκι, τὸ κείμενο πέρασε πράγματι στὴ σελίδα τῶν «Azov's Greeks». Ἐγραψα κάτω ἀπὸ τὸ κείμενο τὴν ἠλεκτρονικὴ μου διεύθυνση καὶ τὸ ἔστειλα, χωρὶς νὰ ξέρω πού θὰ πήγαινε. Μπορεῖ σὲ κάποιον νεκρὸ τόπο, σ' ἓνα ἠλεκτρονικὸ Τίποτα, ὅπου κανεὶς ποτὲ δὲν θὰ ἀνακάλυπτε τὸ δικό μου μήνυμα στὸ μπουκάλι.

Ἐδῶ καὶ μερικὲς ἐβδομάδες βρισκόμουν στὸ διαμέρισμα ἐργασίας μου στὸ Μέκλενμπουργκ. Μοιραζόμουν τὸ μικρὸ διαμέρισμα δίπλα στὴ λίμνη Σάαλ μὲ μιὰ φίλη· τὸ χρησιμοποιοῦσαμε ἐναλλάξ. Αὐτὴ τὴ χρονιά, σχεδὸν ὅλο τὸ καλοκαίρι δίπλα στὴ λίμνη ἀνῆκε σ' ἐμένα. Ἡ Γκίλα ἦταν ἠθοποιός, ἦταν πνιγμένη στὴ δουλειὰ μ' ἓνα θεατρικὸ κάπου στὸ ἐξωτερικὸ καὶ δὲν θὰ γύριζε πρὶν ἀπὸ τὸ Σεπτέμβριο. Εἶχα μόλις τελειώσει ἓνα βιβλίο

και τεμπέλιαζα. Δέν θυμάμαι νά έκανα κάτι τέτοιο πο-
 τή παραπάνω από μισή μέρα. Τά θέματά μου έκαναν
 ούρα και δέν μου επέτρεπαν διαλείμματα, ένώ μου θύ-
 μιζαν με άνελέητο τρόπο τόν περιορισμένο χρόνο τής
 ζωής μου. Συνήθως, με τò που τελείωνα ένα βιβλίο άρ-
 χιζα τήν άλλη κιόλας μέρα νά δουλεύω πάνω στο έπό-
 μενο, παραπάνω δέν άντεχα νά μείνω χωρίς γράψιμο,
 χωρίς τήν πάλη με τά λόγια. Έτσι είχε περάσει τò με-
 γαλύτερο μέρος τής ζωής μου, χωρίς καλά καλά νά τò
 καταλάβω. Τώρα ξαφνικά δέν ήθελα τίποτ' άλλο από τò
 νά κάθομαι έξω στο μπαλκόνι, νά νιώθω τήν έλαφριά
 κίνηση τού άέρα στο δέρμα μου και νά κοιτάζω τήν κα-
 ταγάλανη καλοκαιρινή λίμνη. Κατά τò βραδάκι, όταν
 υποχωρούσε ή ζέστη, έκανα με τά μπαστούνια πεζοπο-
 ρίας μεγάλους περιπάτους δίπλα στο νερό, όπου στους
 μοναχικούς υγρότοπους έπεφταν πάνω μου κάτι τερά-
 στια σύννεφα πεινασμένων κουνουπιών. Στην έπιστροφή
 αγόραζα τò βραδινό μου στον ψαρά που πουλούσε φρέ-
 σκα γριβάδια και λιμνοπέστρφες.

Παλιότερα ή λίμνη κοβόταν στη μέση από τò όριο
 ανάμεσα στα δύο γερμανικά κρατίδια. Ένα μέρος τής
 λίμνης άνήκε στο Μέκλενμπουργκ, ένα άλλο στο Σλέ-
 σβιχ-Χόλσταϊν. Λίγα χιλιόμετρα παραπέρα περνούσες
 από μια ταμπέλα που έλεγε: Στο σημείο αυτό ή Γερ-
 μανία και ή Εύρώπη παρέμειναν χωρισμένες μέχρι τις
 18 Νοεμβρίου 1989 στις 4 μ.μ. Στην πρώτη ούδέτερη
 συνοριακή ζώνη τής ανατολικής πλευράς, ή χλωρίδα και
 ή πανίδα είχαν στη διάθεσή τους πάνω από σαράντα χρό-
 νια νά αναπτύξουν τή δική τους ζωή, σχεδόν άνενόχλη-
 τα από τò ανθρώπινο είδος, τò όποιο έμφανιζόταν έδω

μόνο με τη μορφή συνοριοφυλάκων. Μετά την αλλαγή, ο αγριότοπος ανακηρύχθηκε προστατευόμενη ζώνη και μπήκε στον κατάλογο της ΟΥΝΕΣΚΟ με τις περιοχές προστατευόμενης βιόσφαιρας: ένας υπό διαχείριση αγριότοπος, ο οποίος στο μεταξύ είχε ανακαλυφθεί από την έλιτ της βιολογικής κατανάλωσης του Άμβούργου. Για τους οικολογικώς ευαίσθητους κατοίκους των πόλεων που εγκαταστάθηκαν εδώ, ή έρχονταν να περάσουν τα Σαββατοκύριακά τους, άνοιξαν καταστήματα με βιολογικά προϊόντα, έστιατόρια με βιολογικά φαγητά, ιδρύθηκαν βιολογικές λαϊκές αγορές. Με πενήντα ευρώ μπορούσες ν' αγοράσεις μια μετοχή προστασίας των πελαργών, ενώ υπήρχε και το λεγόμενο Κέντρο του Μέλλοντος Άνθρώπου και Φύσης. Τους ντόπιους κατοίκους της Ανατολικής Γερμανίας που είχαν γίνει ξένοι στον τόπο τους τους συναντούσες μόνο στα σουπερμάρκετ Lidl και Penny· είχαν απομονωθεί στον ίδιο τους τον κόσμο και ζούσαν στα ανακαινισμένα πλέον σπιτάκια τους από την εποχή της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

Άπό το μεγάλο, πανοραμικό παράθυρο του διαμερισμάτός μου δεν έβλεπα παρά μόνο τη λίμνη. "Όλη την ημέρα ένωθα σαν μεθυσμένη από τη συνεχή θέα του γαλάζιου νερού που μου φαινόταν να μην έχει πάτο, να είναι ατέλειωτα και δροσερά βαθύ, ένα νερό όπου θα μπορούσα να μη σταματήσω ποτέ να βυθίζομαι και να πίνω. Άπό μακριά ακούγονται τὰ γέλια και οι φωνές των παιδιών που παίζουν στο νερό. Καλοκαιρινές διακοπές, οι θόρυβοι κι οι μυρωδιές που συνιστούν την όμορφη ενός παιδικού καλοκαιριού, απ' αυτά που λές ότι δεν θα τελειώσουν ποτέ. Εύτυχώς είχαν απαγορεύσει τὰ ταχύ-

πλοα, ἡ λίμνη ἀνῆκε στὰ πολλὰ νεροπούλια ποὺ ζοῦσαν ἐδῶ, σπάνια ἔβλεπες κάποια μοναχικὴ σχεδία ἢ ἓνα μικρὸ ἰστιοπλοικὸ νὰ περνάει ἀπὸ μπροστά. Ἐκατοντάδες χελιδόνια πετοῦσαν στὸν ἀέρα, μερικὲς φορές τόσο χαμηλά, ποὺ σχεδὸν μ' ἀκουμποῦσαν μὲ τὶς μυτερὲς ἄκρες τῶν φτερῶν τους τὴν ὥρα ποὺ καθόμουν στὸ μπαλκόνι μου διαβάζοντας ἓνα βιβλίο ἢ κοιτώντας τὸ νερὸ καὶ τοὺς ἀμέτρητους καθρέφτες τῆς ἐπιφάνειάς του νὰ ρίχνουν ὁ ἓνας στὸν ἄλλο τὶς ἀντανακλάσεις τους. Στὸν οὐρανὸ περνοῦσαν ἀγριόπαπιες ποὺ σχηματίζαν γεωμετρικὰ σχήματα κι ἔμοιαζαν νὰ ἐνώνονται μὲ ἀόρατες κλωστές, ἐνῶ οἱ μαυροσταχτοῦρες κυνηγοῦσαν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, παίζοντας ἄγρια, παράξενα παιχνίδια στὸν ἀέρα. Τὸ δειλινὸ ξεκινοῦσε τὸ κοντσέρτο ἀπ' τὰ νεροπούλια, τὸ ἀνήσυχο κουτσομπολιὸ ἀπ' τὶς πάπιες, τὰ τσιρίγματα τῶν κύκνων, οἱ τρομπέτες τῶν γερανῶν ποὺ, γυρίζοντας ἀπ' τὰ χωράφια ὅπου ἔψαχναν τὴν τροφή τους, μαζεῦονταν νὰ περάσουν μαζὶ τὴ νύχτα δίπλα στὴ λίμνη. Μερικὲς φορές ἐμφανιζόταν κάποιος θαλασσαετὸς κι αἰωροῦνταν ἀκίνητος πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ μὲ τὰ τεράστια, ἀπλωμένα φτερά του, ὁ μεγαλειότατος τῆς λίμνης, ὁ φόβος καὶ τρόμος τῶν ψαριῶν καὶ τῶν ἄλλων κατοίκων της. Μιὰ φορά, μοῦ εἶπαν, εἶχαν δεῖ ἀπὸ τὴν ὄχθη τὸν ἀετὸ νὰ ἐπιτίθεται καὶ νὰ κατασπαράζει ἓνα γερανό. Ἦταν χειμῶνας, κι ἓνας ἀπὸ τοὺς γερανοὺς ποὺ κοιμοῦνται ὄρθιοι στὰ ρηχά, ἐπειδὴ ἐκεῖ νιώθουν προστατευμένοι ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τους, εἶχε κολλήσει στὸν πάγο ποὺ σχηματίστηκε γύρω ἀπὸ τὰ πόδια του. "Ὅταν ὁ ἀετὸς ἔπεσε πάνω του, δὲν κατάφερε νὰ ἀποδράσει· κατασπαράχτηκε ἔτσι, αἰχμαλωτισμένος στὸν πάγο.

Ἦμουν τόσο ἐρωτευμένη μ' αὐτὸ τὸ καλοκαίρι στὴ λίμνη, ποὺ δὲν μποροῦσα νὰ κοιμηθῶ. Μερικὲς φορές καθόμουν ὅλη τὴ νύχτα ἔξω στὸ μπαλκόνι, λουζόμουν στὴ δροσιά, κοιτοῦσα τὴν ἀντανάκλαση τοῦ φεγγαριοῦ στὸ νερὸ ποὺ ἔμοιαζε μὲ φωτεινὸ μονοπάτι καὶ δὲν χόρταινα ν' ἀκούω τὴ σιωπὴ, ποὺ τὴν ἔσπαζε μόνο πότε πότε ὁ νυσταγμένος, χαμηλὸς ἤχος κάποιου ἀόρατου, κρυμμένου στὶς σκοτεινὲς καλαμιές πουλιοῦ.

Ἄνατολές σὰν αὐτῆς τῆς λίμνης δὲν εἶχα ξαναδεῖ ποτὲ πρὶν. Ἀνάγγελαν τὸν ἐρχομὸ τους στὸν ὀρίζοντα νωρίς, λίγο μετὰ τὶς τρεῖς τὸ πρωί, μ' ἓναν μὲν αἰσθητὸ ροζ τόνο τοῦ οὐρανοῦ πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ, ποὺ σύντομα περνοῦσε ὅλο καὶ πιὸ πολὺ σ' ἓνα ὄργιο φωτὸς ἀπερίγραπτης ὁμορφιάς. Μὲ παραξένευε ποὺ ὅλοι οἱ ἄλλοι κοιμοῦνταν, ποὺ κανεὶς ἐκτὸς ἀπὸ μένα δὲν φαινόταν νὰ παρακολουθεῖ αὐτὲς τὶς κοσμικὲς παραστάσεις. Ὁ οὐρανὸς ἔκαιγε ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές, σὲ χρώματα ποὺ ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ πράσινο μέχρι τὸ χρυσό, ἀπὸ τὸ μὀβ μέχρι τὸ κόκκινο τῆς φωτιᾶς, κάθε μέρα καὶ ἄλλο, κάθε μέρα κάτι καινούργιο: σὰν θεατρικὲς παραστάσεις τοῦ φωτός, σὰν σουρεαλιστικοὶ πίνακες ποὺ μὲ τρόπο μαγικὸ ζωγράφιζε στὸν οὐρανὸ ὁ ἥλιος καὶ ποὺ τὶς ἀνὰ λεπτὸ μεταμορφῶσεις τους παρακολουθοῦσα ἀπὸ τὴν πολυθρόνα μου κάπου στὸ σύμπαν, ζαλισμένη ἀπὸ τὶς κραυγὲς ποὺ ἔβγαζαν τὰ νεροπούλια, κραυγὲς ποὺ προκαλοῦσαν πανικὸ ἀφοῦ ἀκούγονταν λὲς καὶ περιμέναν κάποια ἀποκάλυψη, κάποιο πρωτόφαντο γεγονός, πέρα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀντίληψη. Τὰ χρώματα πύκνωναν, ἐκρήγνυνταν, ἔπειτα ἄρχιζαν νὰ χλομιάζουν, νὰ σβήνουν σιγὰ σιγὰ, νὰ συγχωνεύονται ὅλο καὶ περισσότερο μὲ τὸ λευκό,

ἀστραφτερό φῶς πού χυνόταν πάνω ἀπὸ τὴ λίμνη. Τὰ ζῶα βουβαίνονταν, ὁ κίνδυνος εἶχε περάσει, ξεκινούσε μιὰ μακριά, καυτὴ καλοκαιρινὴ μέρα. Σηκωνόμουν ἀπὸ τὴ μεγάλη, παλιά μου πολυθρόνα πού εἶχα σπρώξει ἔξω, στὸ μπαλκόνι, ἔπλενα τὰ δόντια μου καὶ πήγαινα στὸ ὑπνοδωμάτιό μου, πού εἶχε δυτικὸ προσανατολισμὸ καὶ εἶχα καλύψει τὰ παράθυρά του μὲ πολύχρωμο καραβόπανο γιὰ νὰ προστατεύομαι ἀπὸ τὸ φῶς τῆς μέρας καὶ τὴ ζέστη. Ἀκόμα καὶ στὸν ὕπνο μου συνέχιζα ν' ἀκούω τὴ σιωπὴ κι ὄνειρευόμουν διάφορα προφητικά, ἐπικὰ ὄνειρα. "Ὅταν ξυπνοῦσα κατὰ τὸ μεσημεράκι, πηδοῦσα ἀμέσως ἀπὸ τὸ κρεβάτι κι ἔτρεχα μὲ τὸ νυχτικὸ στὸ παράθυρο τοῦ ἄλλου δωματίου, γιὰ νὰ ξαναδῶ ἐπιτέλους τὴ λίμνη, τὴ γαλάζια τῆς λάμψη.

Ἀπὸ τὸ αἶτημα ἀναζήτησης στὴ σελίδα τῶν «Azov's Greeks» εἶχε περάσει σχεδὸν μιὰ βδομάδα. Τὸ εἶχα ἦδη ξεχάσει, ὅταν ἔφτασε ἓνα μείλ μὲ ἀκατανόητα σύμβολα στὴ θέση τοῦ ἀποστολέα. Λάμβανα συχνὰ μείλ ἀπὸ Ρώσους, αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως τὸ πρόγραμμα ἀλληλογραφίας πού εἶχα δὲν ἀναγνώριζε τὰ γράμματα. Κάποιος Κονσταντὶν μὲ ἑλληνικὸ ἐπίθετο μὲ παρακαλοῦσε νὰ τοῦ δώσω περισσότερα στοιχεῖα γιὰ τὴ μητέρα μου. Θὰ προσπαθοῦσαν νὰ μὲ βοηθήσουν, ἀλλὰ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν μερικὰ πράγματα παραπάνω.

Στὶς ἀναζητήσεις μου δὲν εἶχα φτάσει ποτὲ τόσο μακριά. Ἕνας ἄνθρωπος στὴ Μαριούπολη ἦταν πρόθυμος καὶ εἶχε προφανῶς τὴ δυνατότητα νὰ μὲ βοηθήσει νὰ προχωρήσω παρακάτω, ἀρκεῖ νὰ τοῦ ἔδωκα περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ μητέρα μου. Μόνον πού δὲν μποροῦσα νὰ τοῦ δώσω ἄλλες πληροφορίες, ἀφοῦ τοῦ εἶχα

ἤδη πεῖ ὅλα ὅσα ἤξερα. Για κάποιον λόγο, ντρεπόμουν γι' αὐτό, σὰν νὰ μαρτυροῦσε ἓνα εἶδος φτώχειας, ἓνα αἶσχος νὰ ξέρεις τόσο λίγα πράγματα για τὴν ἴδια σου τὴ μητέρα. Ταυτόχρονα ὅμως ἦταν σὰν νὰ εἶχα μάθει κάτι καινούργιο γι' αὐτήν. Ἦταν λές και μὲ τὰ μάτια αὐτοῦ τοῦ ξένου θὰ μπορούσα νὰ ρίξω μιὰ ματιὰ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μαριούπολης, λές και ὁ ἴδιος ἦταν κάποιος πρώην γείτονάς της, κάποιος ποὺ περνοῦσε κάθε πρωὶ μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι της, και τώρα θὰ μ' ἐπαιρνε μαζί του στοὺς δρόμους ποὺ κάποτε εἶχε περπατήσει ἡ ἴδια, λές και θὰ ἔβλεπα τὰ σπίτια, τὰ δέντρα, τὶς πλατεῖες ποὺ εἶχε κάποτε δεῖ ἡ ἴδια, τὴν Ἀζοφικὴ Θάλασσα και τὶς ἑλληνικὲς ταβέρνες ποὺ ἴσως ὑπῆρχαν ἀκόμα. Στὴν πραγματικότητα, δὲν εἶχαν μείνει πολλὰ πράγματα ἀπὸ τὴ Μαριούπολη στὴν ὁποία εἶχε ζήσει. Ὁ γερμανικὸς στρατὸς τὴν εἶχε ἐν πολλοῖς ἰσοπεδώσει τὴν πόλη.

Εὐχαρίστησα τὸν εὐγενικὸ Κουσαντίν μὲ τὸ ἑλληνικὸ ἐπίθετο για τὴν προθυμία του νὰ βοηθήσει κι ἔστειλα πολλοὺς χαιρετισμοὺς στὴ Μαριούπολη, ἐνῶ ἡ μητέρα μου, ἔτσι πῖστευα, μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποτυχία βυθιζόταν ὀριστικὰ και για πάντα στὸ σκοτάδι.

Στὴν πραγματικότητα, δὲν ἦταν ἐντελῶς τυχαῖο ποὺ εἶχα πληκτρολογήσει τὴν ἀναζήτηση στὴ ρωσικὴ μηχανὴ τώρα. Μὲ ἀπασχολοῦσε ἀπὸ καιρὸ ἡ σκέψη νὰ γράψω για τὴ ζωὴ τῆς μητέρας μου, κυρίως για τὴ γυναίκα ποὺ ὑπῆρξε πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή μου, στὴν Οὐκρανία και στὸ γερμανικὸ στρατόπεδο συγκέντρωσης. Μόνο ποὺ δὲν γνώριζα σχεδὸν τίποτα γι' αὐτὴ τὴ γυναίκα. Δὲν μοῦ εἶχε μιλήσει ποτὲ για τὴν ἐποχὴ τῶν καταναγκαστικῶν ἔργων, οὔτε ἐκείνη οὔτε ὁ πατέρας μου· τουλάχιστον

χιστον δὲν θυμόμου καθόλου κάτι τέτοιο. Αυτό πού θυμόμου ακόμη ἀπὸ τίς διηγήσεις της γιὰ τὴ ζωὴ της στὴν Οὐκρανία δὲν ἦταν τίποτα παραπάνω ἀπὸ μερικὲς θαμπὲς ἀναλαμπὲς στὸ μυαλό μου. Μποροῦσα νὰ γράψω μόνο μιὰ μυθοπλαστικὴ βιογραφία ἢ ὅποια νὰ στηρίζεται στὴν ἱστοριογραφία, στὰ γνωστὰ στοιχεῖα γιὰ τοὺς τόπους καὶ τὴν ἐποχὴ στὴν ὁποία ἔζησε ἡ μητέρα μου. Πολλὰ χρόνια ἀναζητοῦσα κάποιο βιβλίο ἀπὸ ἓναν πρώην κατάδικο, κάποια λογοτεχνικὴ φωνὴ πού θὰ μποροῦσε νὰ με καθοδηγήσει, ἀλλὰ μάταια. Οἱ ἐπιζῶντες τῶν στρατοπέδων συγκέντρωσης εἶχαν γράψει λογοτεχνικά βιβλία παγκόσμιου βεληνεκοῦς, τὰ βιβλία γιὰ τὸ Ἑβραϊκό γέμιζαν ὀλόκληρες βιβλιοθήκες, ἀλλὰ οἱ μὴ Ἑβραῖοι κατάδικοι πού εἶχαν γλυτώσει τὸν ἀφανισμό με καταναγκαστικὴ ἐργασία, αὐτοὶ σιωποῦσαν. Τοὺς εἶχαν μεταφέρει με τὴ βία κατὰ ἑκατομμύρια στὸ Ράιχ· βιομηχανίες, ἐπιχειρήσεις, τεχνίτες, ἀγρότες, ἰδιωτικὰ νοικοκυριά σὲ ὅλη τὴ χώρα εἶχαν ἐπωφεληθεῖ ἀπὸ τὴ δεξαμενὴ ἐργασίας τῶν εἰσαχθέντων σκλάβων, ἡ ἔξαντλητικὴ ἐκμετάλλευσή τους με ἐλάχιστο κόστος ἦταν μέρος τοῦ προγράμματος. Ἐπρεπε νὰ διεκπεραιώνουν τίς δουλειὲς τῶν Γερμανῶν ἀντρῶν πού βρίσκονταν στὸ μέτωπο σὲ συνθήκες συχνὰ ὅμοιες με αὐτὲς τῶν στρατοπέδων συγκέντρωσης, ἰσοπέδωναν χωριά καὶ πόλεις στὶς πατρίδες τους καὶ σκότωναν τίς οἰκογένειές τους. Ἄντρες καὶ γυναῖκες πού εἶχαν με τὴ βία μεταφερθεῖ στὴ Γερμανία ὀδηγοῦνταν στὴν πολεμικὴ οἰκονομία τῆς Γερμανίας στὸ θάνατο σὲ ἀριθμοὺς ἄγνωστους μέχρι σήμερα. Ὡστόσο, δεκαετίες μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἔβρισκες γιὰ τὰ ἐγκλήματα πού διαπράχθηκαν εἰς βάρος τῶν ἔξι

μέ εἴκοσι ἑπτὰ ἑκατομμυρίων αἰχμαλώτων ἔργατῶν σέ καταναγκαστικά ἔργα —οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ πηγῆ σέ πηγῆ διαφοροποιοῦνται δραματικά— πότε πότε κάποιες μεμονωμένες, ὀλιγοσέλιδες ἀναφορές σέ ἐκκλησιαστικές ἐφημερίδες ἢ σέ καμιὰ τοπικὴ κυριακάτικη ἐφημερίδα. Συχνὰ μνημονεύονταν βιαστικά, στή στήλη «Ἐπιπλέον», μαζί μὲ τοὺς Ἑβραίους ἀναφερόμενους, σὰν ὑποσημείωση, σὰν παραλειπόμενα τοῦ Ὀλοκαυτώματος.

Τὸ μεγαλύτερο διάστημα τῆς ζωῆς μου δὲν ἤξερα κὰν πὼς ἤμουν παιδὶ αἰχμαλώτων ἔργατῶν. Κανεὶς δὲν μοῦ τὸ εἶχε πεῖ· οὔτε οἱ γονεῖς μου οὔτε τὸ γερμανικὸ μου περιβάλλον, στή μνήμη τοῦ ὁποίου δὲν ἐμφανιζόταν πουθενὰ τὸ μαζικὸ φαινόμενο τῆς καταναγκαστικῆς ἐργασίας. Ἐπὶ δεκαετίες δὲν ἤξερα τίποτα γιὰ τὴν ἴδια μου τὴ ζωῆ. Δὲν εἶχα ἰδέα ποιοὶ ἦταν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι μὲ τοὺς ὁποίους ζούσαμε σέ διάφορα μεταπολεμικὰ γκέτο, καθὼς καὶ μὲ ποιὸν τρόπο εἶχαν ἔρθει στή Γερμανία: ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ρουμάνοι, οἱ Τσέχοι, οἱ Πολωνοί, οἱ Βούλγαροι, οἱ Γιουγκοσλάβοι, οἱ Οὐγγροὶ, οἱ Λετονοί, οἱ Λιθουανοί, οἱ Ἀζέροι καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πὸν παρὰ τὴ Βαβέλ τῶν γλωσσῶν πὸν ἐπικρατοῦσε, συνεννοῦνταν μεταξὺ τους μὲ κάποιον τρόπο. Τὸ μόνον πὸν ἤξερα ἦταν ὅτι ἀνῆκα σ' ἓνα εἶδος ἀνθρώπινων ἀπορριμμάτων, σ' ἓνα σκουπιδότοπο πὸν εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὸν πόλεμο.

Στὸ γερμανικὸ σχολεῖο μᾶς εἶχαν μάθει πὼς οἱ Ρῶσοι εἶχαν ἐπιτεθεῖ στή Γερμανία, εἶχαν καταστρέψει τὰ πάντα καὶ εἶχαν πάρει ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς τὴ μισή τους χώρα. Καθόμουν στήν πίσω σειρὰ, δίπλα στήν Ἰνγκε Κράμπες, μὲ τὴν ὁποία δὲν ἤθελε νὰ κάνει κανεὶς παρέα, παρόλο πὸν ἦταν Γερμανίδα. Φοροῦσε κάτι παλιά

φορέματα και μύριζε άσχημα. Η δασκάλα μπροστά, στην έδρα, μάς έλεγε πώς οί Ρώσοι είχαν κάψει τά μάτια του άρραβωνιαστικοῦ της με πυρωμένα κάρβουνα και είχαν ποδοπατήσει με τίς μπότες τους μικρά παιδιά. Όλα τά κεφάλια γύριζαν προς τó μέρος μου, άκόμα και ή Ίνγκε Κράμπες έκανε λίγο στην άκρη — ήξερα πώς μετά τó τέλος του σχολείου θ' άρχιζε πάλι τó κυνηγητό.

Τά ψέματά μου δέν μποροῦσαν πλέον νά με βοηθήσουν, όχι μόνο άνήκα στους Ρώσους βάρβαρους, αλλά είχαν από καιρό αποκαλύψει ότι παρίσταναν τή σπουδαία χωρίς νά είμαι. Για ν' άνέβω στα μάτια των Γερμανών συμμαθητών μου τους είχα διηγηθει πώς οί γονεΐς μου, για τους όποίους ντρεπόμουν πολύ, δέν ήταν οί πραγματικοί γονεΐς μου. Με είχαν βρει στη διάρκεια τής φυγής τους από τή Ρωσία σ' ένα χαντάκι στην άκρη του δρόμου και με είχαν πάρει μαζί τους. Στην πραγματικότητα καταγόμουν από μιá πλούσια πριγκιπική οικογένεια τής Ρωσίας με παλάτια και κτήματα. Βέβαια ξεχνούσα νά αναφέρω για ποιό λόγο είχα βρεθει, έγώ, ένα πριγκιπόπουλο, στο χαντάκι στην άκρη του δρόμου. Για μιá μέρα όμως ή για μερικές ώρες ήμουν μιá παραγνωρισμένη, μυστήρια ύπαρξη που απολάμβανε τόν γεμάτο έκπληξη θαυμασμό των μικρών Γερμανών. Κάποια στιγμή με κατάλαβαν, βέβαια, και τότε με κυνήγησαν για τά καλά, οί μικροί έκδικητές του ξεπεσμένου Τρίτου Ράιχ, τά παιδιά των Γερμανίδων γυναικών που είχαν χηρέψει και των ναζι πατεράδων. Αυτά τά παιδιά κυνηγοῦσαν στο πρόσωπό μου όλους τους Ρώσους: ήμουν ή προσωποποίηση των κομμουνιστών και των μπολσεβίκων, των Σλάβων ύπανθρώπων, ήμουν ή προσωπο-